

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ & ΖΩΗ

ΠΑΡΑΘΥΡΟ
13.08
23

Πολίτης της Κυριακής

Το Παράθυρο σε συνεργασία με τη Σχοή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου, δημοσιεύουν τις 4 Κυριακές του Αυγούστου 4 κείμενα αποφοίτων του πανεπιστημίου

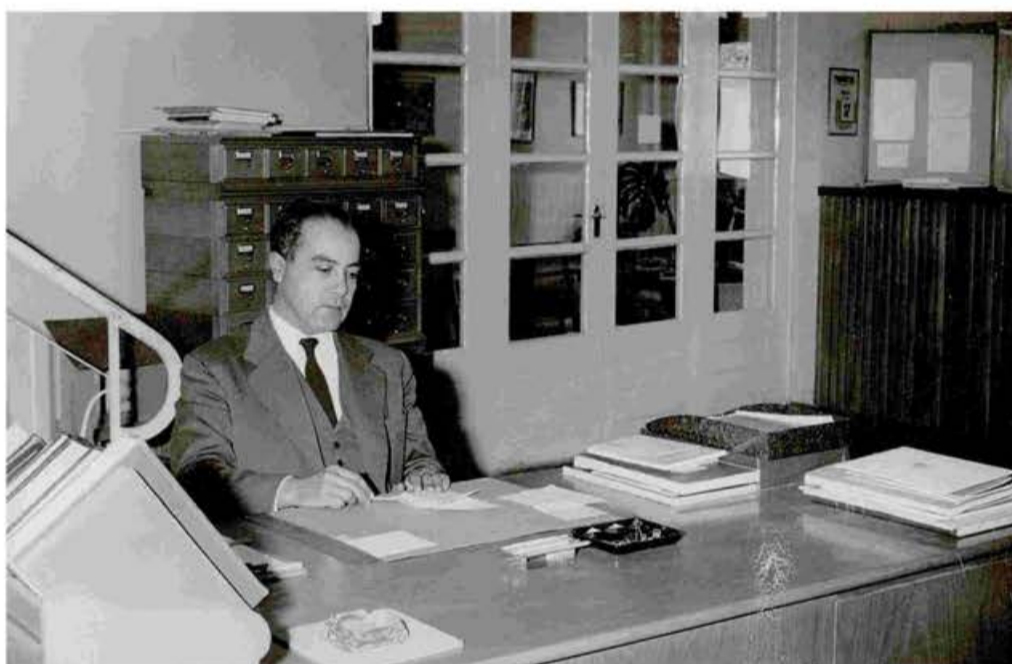
Λογοτεχνική αποτύπωση των γεγονότων του 1974
Οικουμενική και υπαρξιακή προσέγγιση ≠ Ειρωνική απόσταση και απομυθοποίηση

Γράφει η **Κατερίνα Λιασά**, κάτοχος διδακτορικού στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

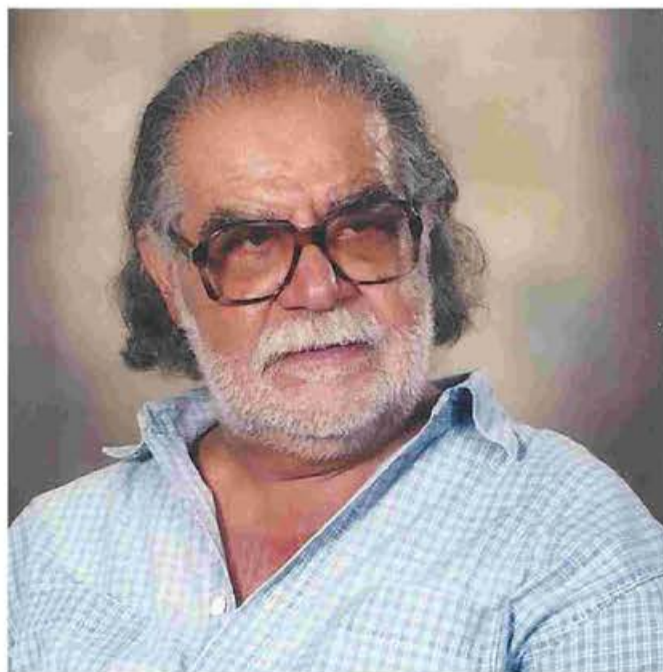
Τα ιστορικά γεγονότα της ταραγμένης περιόδου πριν και μετά το 1974 συνιστούν το κοινό εδαφικό υπόστρωμα επάνω στο οποίο χτίζονται οι αφηγήσεις στα πεζογραφικά έργα των Γ. Φιλίππου Πιερίδη *Ο καιρός της Δοκιμασίας* και Γιάννη Κατσούρη *Δος ημίν σήμερον*. Η λογοτεχνική απόδοση της ιστορίας εδράζεται σε κοινούς αφηγησιακούς στόχους, οι οποίοι συνδέονται εν πολλοίς με τους ηθικούς και συναισθηματικούς προβληματισμούς των συγγραφέων που αναδύονται μέσα από τα έργα. Πρόκειται για γεγονότα της κυπριακής ιστορίας τα οποία οι δύο Κύπριοι συγγραφείς έζησαν έντονα και από πολύ κοντά. Οι δυο διηγηματικές συλλογές απέχουν μόνο μερικά χρόνια από τα τραγικά γεγονότα και μεταξύ τους μόλις ένα χρόνο. Ο *Καιρός της Δοκιμασίας* κυκλοφόρησε το 1978, τέσσερα χρόνια μετά την τουρκική εισβολή, ενώ το *Δος ημίν σήμερον* κυκλοφόρησε το 1979.

Σύμφωνα με το Φοίβο Σταυρίδη η απόφαση του Γιώργου Φιλίππου Πιερίδη να ερμηνεύσει με τη τέχνη του τα ιστορικά δρώμενα στην Κύπρο απέτρεψε συνειδητή επιλογή στράτευσης του προς τον τόπο. «Ο συγγραφέας βγαίνει πλέον ολόκληρος κάτω από τον καυτερό κυπριακό ήλιο».[1] Ιδιαίτερα αναφορικά με τα διηγήματα της συλλογής *Ο Καιρός της Δοκιμασίας* η έκθεση του συγγραφέα στον καυτό κυπριακό ήλιο είναι ολοκληρωτική. «Στους δύσκολους καιρούς, λέει ο ίδιος, σε ώρες κρίσιμες για τον τόπο του και το λαό του [...] η συμμετοχή [του λογοτέχνη] γίνεται απόλυτη και τον σπρώχνει να εκφράσει με τρόπο άμεσο τις δοκιμασίες και τον αγώνα του λαού του».[2] Στα διηγήματα εντοπίζονται αρκετές στιγμές όπου ο συγγραφέας εγκαταλείπει το γνωστό τύπο του αποστασιοποιημένου αφηγητή και ταυτίζεται πλήρως με τον ήρωα αφηγητή. Στις Μινιατούρες, στο εισαγωγικό και στο επιλογικό μέρος, ο συγγραφέας βγαίνει μπροστά. Απευθύνεται ευθέως προς τον αναγνώστη και ο λόγος του γίνεται προσωπικός, συναισθηματικός και παραινετικός. Μιλά σε πρώτο πρόσωπο με την ιδιότητα του συγγραφέα και διασαφηνίζει το ρόλο του ως δημιουργού. Συνδέει τη δική του δημιουργική εργασία με την δουλειά του εργάτη της γης την οποία μάλιστα θεωρεί μεγαλύτερης αξίας από τη δική του: «Με την καρδιά και με τα φρένα μου αφουγκράζομαι νυκτοήμερα το σπαραγμό σου πατρίδα μου να σπκώνει μέσα μου ένα κύμα που με σπρώχνει να τον επλαστουργήσω σε λόγο θρηνητικό κι ελπιδοφόρο. Το νοιώθω σαν παρόρμηση και σαν αποστολή» (Πιερίδης, 365).[3]

Ο Πιερίδης υιοθετεί έναν ανθρωποκεντρικό τρόπο προσέγγισης της λογοτεχνίας και εφαρμόζει έναν ηλυοραλιστικό χειρισμό των ανθρωπίνων

Ο Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης στο γραφείο του στη Δημοτική Βιβλιοθήκη- Πανακοθήκη Αρμωκόστου (ΦΩΤΟ: poliynosi.com)

Γιάννης Κατσούρης (ΦΩΤΟ: ΑΡΧΕΙΟ εφ. ΠΟΛΙΤΗΣ).

χαρακτήρων στο έργο του. Δίνει πρωταγωνιστικό ρόλο όχι σε ένα άτομο αλλά σε ένα πολύχρωμο ψηφιδωτό ανθρώπων. Στα διηγήματα του *Καιρού της Δοκιμασίας* ωστόσο, το ψηφιδωτό μοιάζει να αποτελείται μόνο από ελαφρές αποχρώσεις του γκριζου, καθώς

όλη η δράση και αντίδραση των πρώτων τροφοδοτείται από τη συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία, η οποία ισοπεδώνει τις πολύχρωμες εκφάνσεις στις ιδιαίτερες των ανθρώπων. Όλοι οι ήρωες έχουν υποστεί το ίδιο δυνατό πλήγμα. Το ίδιο και ο συγγραφέας. Αν

ΟΙ ΣΥΛΛΟΓΕΣ

Πρόκειται για γεγονότα της κυπριακής ιστορίας τα οποία οι δύο Κύπριοι συγγραφείς έζησαν έντονα και από πολύ κοντά. Οι δυο διηγηματικές συλλογές απέχουν μόνο μερικά χρόνια από τα τραγικά γεγονότα και μεταξύ τους μόλις ένα χρόνο

και δεν εντοπίζονται σαφή αυτοβιογραφικά στοιχεία στα κείμενα, στα διηγήματα αυτά ο Πιερίδης τοποθετεί και τον εαυτό του με τη συγγραφική του ιδιότητα ανάμεσα σ' αυτό το μουντό ανθρώπινο ψηφιδωτό. Οι αντιδράσεις των πρωταγωνιστών και οι μέθοδοι

που χρησιμοποιούν για να επιβιώσουν καταγράφονται και αποδίδονται σε μια κλίμακα η οποία εκτείνεται, από την πικρή αποδοχή των γεγονότων συνυφασμένη με μια πεισματική, αγωνιστική διάθεση, μέχρι την αποκαρδίωση και την απόλυτη παραίτηση από τη ζωή. Η διερεύνηση του χαρακτήρα και η ψυχογράφηση δεν εξαντλείται για κάθε ήρωα ξεχωριστά. Αυτό που φαίνεται να κάνει ο συγγραφέας είναι, παραθέτοντας διαφορετικές ιδιοσυγκρασίες ανθρώπων οι οποίοι κινούνται στο κοινό πλαίσιο της συλλογικής συμφοράς, να αποδίδει τις διαφορετικές πλευρές ενός και μοναδικού αφηγηματικού τύπου με τον οποίο ενίοτε και ταυτίζεται. Πρωταγωνιστής σε όλα τα διηγήματα είναι ο απλός, καθημερινός άνθρωπος, του οποίου ο κόσμος ανατρέπεται βίαια και ξαφνικά και καλείται να μάθει να ζει μέσα στις καινούριες συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί. Ο πολυπρισματικός ήρωας του Πιερίδη χτίζεται μέσα από τις επιμέρους ιστορίες των πολλαπλών προσώπων των διηγημάτων. Μέσα από ιστορίες ανθρώπων οι οποίοι αγωνίζονται να αποτινάξουν το «συντριμμό» που κρατά τις ψυχές τους «μηρουμισμένες» αλλά και κείνων που οι ψυχές «δεν μπόρεσαν, που μείνανε σακατεμένες να κοιτάν εκείνα που χάθηκαν» (Πιερίδης, 339).

Ο γέρο Ζένιος, ο Βοσκόκ, αφήνοντας στην άκρη την πίκρα και τον φόβο, παρουσιάζεται αποφασισμένος να σώσει τον εαυτό του και τα ζωντανά του. Ο Στυλλής σπίνει το καφενείο του στον προσφυγικό καταυλισμό, απαντώντας στη γενικότερη στάση απαισιοδοξίας και μιζέριας η οποία διακατέχει τους υπόλοιπους πρόσφυγες του συνοικισμού με την απλή φράση: «και στην προσφυγιά άνθρωποι είμαστε» (Πιερίδης, 337). Το παράδειγμά του ακολουθούν άλλοι: Η Μηνιά σπίνει το κομμωτήριό της μέσα στο «σαντήρι της προσφυγιάς» (Πιερίδης, 339). Ο Λαμπριανός με την Άννα παίρνουν την απόφαση να παντρευτούν. Άλλοι, όπως ο Παράσχος παραμένει με τη ψυχή γεμάτη μίσος, να «δαιμονίζεται» κάθε φορά που αναθυμιάται την εποχή της ειρήνης και ο κυρ Δημήτρης, που έχασε το γιο του στο πραξικόπημα, εξακολουθεί να ζητά εκδίκηση.

Δεν απουσιάζουν βέβαια από αυτό το ανθρώπινο μωσαϊκό οι γνωστοί «όλβιοι» οι οποίοι απασχόλησαν το συγγραφέα στην προηγούμενη συλλογή διηγημάτων, *Ο καιρός των Ολβίων*. Στη συλλογή του *Καιρού της Δοκιμασίας* και του αγώνα για επιβίωση οι όλβιοι τοποθετούνται στο περιθώριο. Σε ένα διήγημα, το οποίο τοποθετείται ίσως όχι τυχαία πριν το διήγημα που διαπραγματεύεται το πραξικόπημα, υπαινίσσεται ο ρόλος που διαδραμάτισε αυτή η μερίδα της κυπριακής κοινωνίας στα γεγονότα.

[1] Φοίβος Σταυρίδης, «Η πνευματική παρουσία του Γιώργου Φιλίππου Πιερίδη», *Νέα Εποχή*, τχ. 260, 2000, 24.

[2] Κυριάκος Χαραλαμπίδης, «Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης: Συναπάντημα αγάπης με ένα φίλο», *Νέα Εποχή*, τχ. 228-229, 1994, 57.

[3] Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης, *Η Τετραλογία των Καιρών*, Λευκωσία: Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπέζης Κύπρου, 2009, 365.

Τα ιστορικά γεγονότα ως

«Στο επίκεντρο των ιστοριών του Πιερίδη δεν είναι τα γεγονότα καθαυτά, είναι οι ανθρώπινες ζωές, οι σχέσεις τους και οι καθημερινότητες, ενίοτε με την πιο δυνατή ρεαλιστική αποτύπωση».[4] Τα ιστορικά γεγονότα αποτελούν το πρωτογενές υπόστρωμα των διηγημάτων και την προτασόμενη αιτία της δράσης και αντίδρασης των ηρώων, χωρίς ωστόσο να αποτελούν τα ίδια τα γεγονότα αντικείμενο της αφήγησης. Τον απασχολεί ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι προσλαμβάνουν τα γεγονότα και πώς ανταποκρίνονται στις νέες συνθήκες που έχουν ανατρέψει τα πάντα γύρω από τον κόσμο όπως τον γνώριζαν έως τότε. Η απόδοση των γεγονότων με ιστορική αντικειμενικότητα δεν αποτελεί επιδίωξη του λογοτέχνη. Η οπτική του γωνία καθορίζεται από τα προσωπικά του βιώματα και το αποτέλεσμα είναι η σκιαγράφηση των γεγονότων όπως διαθλώνται μέσα από το βλέμμα του.

Οι εικόνες του πολέμου και της επέλασης των τούρκων στο νησί αποδίδονται με τον ιδιαίτερο αφηγηματικό τρόπο του πεζογράφου – ποιητή.[5] χωρίς όμως να υστερούν σε ένταση και παραστατικότητα από μια λεπτομερειακή, ρεαλιστική περιγραφή.

Ήτανε δα κι από πριν αλαφιασμένο το ζώο, με τα τόσα ασυνήθιστα που γίνονταν σήμερα: τις βροντές, πρωτάκουστες κατακαλόκαιρα με τέτοιο πεντακάθαρο ουρανό, τ' ανεξήγητα κροταλισμάτα που ξεπηδούσανε ξανά και ξανά από τα σπλάχνα του πεντάδακτυλου, τα βουερά όρνια που σκίζαν αλύπητα τον ουρανό, τη χλαλοή που αρχίνασε ν' ακούγεται από το χωριό, και τώρα το παιδί να τρέχει μεσ' στ' απομείζονο, που θα 'πρεπε να 'ναι ήσυχια τα πάντα και νυσταγμένα (Πιερίδης, 322).

Εκτενείς περιγραφές πολεμικών σκηνών απουσιάζουν από το έργο του Πιερίδη. Το αποκρουστικό πρόσωπο του τούρκου κατακτητή σκιαγραφείται πολύ σύντομα και περιεκτικά: «ήρταν οι βάρβαροι και σπείρανε το χαλασμό, ελεπλάτησαν, εβίβασαν γιατ' ήταν δούλοι στις ορμές τους για αρπαγή και κτηνωδία» (Πιερίδης, 374). Ο Πιερίδης ζυγίζει τα πράγματα. Από τη μια η σύλληψη του υλικού κι από την άλλη η μορφοποιημένη έκφρασή του, στοιχεία που ενώ εκπορεύονται από τον συγγραφέα δεν είναι αποκλειστικά δικά του καθώς στοχεύουν την ανάδειξη της αλήθειας του κόσμου γύρω του. Τα εξωτερικά γεγονότα παραμένουν διακριτικά στο παρασκήνιο νοηματοδοτώντας ωστόσο τις εσωτερικές διεργασίες στον ψυχισμό των ηρώων.

Στο διήγημα «Η σερνή του γνώστου», όπου αναφέρεται στα γεγονότα του πραξικοπήματος, προκρίνεται η εσωτερική δράση η οποία προκαλείται και τροφοδοτείται από εξωτερικά γεγονότα. Οι αναφορές στο κείμενο για την ιστορία του τόπου γεγονός, καθώς επίσης και στις συνδεμένες με αυτό τραγικές συνέπειες είναι λακωνική. Πρόκειται για μια προδοσία, για ένα έγκλημα που οδήγησε στον αλληλοσκοτωμό, στην πρόκληση του μεγάλου κακού, της εισβολής του τουρκικού στρατού, που ρήμαξε τον τόπο και τους ανθρώπους. Περαιτέρω ανάλυση και ανάδειξη της διάστασης των γεγονότων δίδεται μέσα από τον εσωτερικό μονόλογο του ήρωα του διηγήματος ο οποίος λαμβάνει σε αρκετά σημεία ρόλο αφηγητή. Η περιγραφή πολεμικών σκηνών περιορίζεται σε ένα σύντομο επεισόδιο όπου ο ήρωας φέρεται να εκτελεί μηχανικά τα προτάγματα και να πυροβολεί στο βρόντο, απηισμένος από τη στάση του αξιωμα-

τικού του ο οποίος κορδωμένος μιλάει για επιτυχία. Μάλιστα ο θάνατος του φίλου και συμπολεμιστή του Άντρου, επικυρώνουν την αόριστη έως εκείνη τη στιγμή υποψία του ήρωα για τη λανθασμένη και εγκληματική συμπεριφορά τους. Ο συγγραφέας επιλέγει να χρησιμοποιήσει ως φορέα των απόψεων και των θέσεων του για το πραξικόπημα, ένα νέο ο οποίος είχε λάβει μέρος στην εμφύλια σύγκρουση και φέρει το ανυπόφορο φορτίο του θανάτου του φίλου του και των ενοχών του. Παρά τη σαφή αρνητική θέση που διατυπώνεται αναφορικά με τη στάση των ιθυνόντων του πραξικοπήματος, στο διήγημα προβάλλονται μια σειρά επεξηγήσεων και δικαιολογιών για τους λόγους, οι οποίοι οδήγησαν άτομα όπως ο νεαρός Λαμπριανός να συμμετέχουν σε αυτή την ζοφερή στιγμή της ιστορίας του τόπου:

Αφήσαμε τη μύχια δίψα μας για το ιδανικό να παγιδευτεί μέσα στα πλανερά συνθήματα, που μας έστηναν αυτοί που ξέρουν την τέχνη να διαλαλούν αλήθειες νοθευόντας τις με τρόπο που τις κάνουν να χάσουν την ακεραιότητά τους, να γίνονται στα χέρια των δολερών κίβδηλες επιταγές για να πετύχουν τους ανομολόγητους σκοπούς τους. Και στις καρδιές μας εμάς, των απονήρευτων, πλάνες για να μας φέρουν ως εδώ που μας έφεραν... (Πιερίδης, 360-61)

Μέσα από τη στάση που κρατά ο Λαμπριανός απέναντι στον πατέρα του φίλου του που έχασε τη ζωή του στις μάχες του πραξικοπήματος, αποδίδεται ένα είδος συγκώρευσης, ή έστω αποδοχής, ακόμη και σε αμετανόητους ανθρώπους όπως ο κυρ Δημήτρης. Ο οποίος ακόμη και μετά το μεγάλο κακό που βρήκε τον τόπο εξακολουθεί «να υμνολογεί το πραξικόπημα και να καταριέται εκείνους που θεωρεί αίτιους για τον αδικοσκοτωμό του» (Πιερίδης, 357). Το τίμημα που πληρώνει αυτός ο άνθρωπος είναι αρκετό ώστε να μην επιτρέπεται στο Λαμπριανό μια ανοικτή συγκρουσιακή συζήτηση μαζί του αλλά ούτε και η εξακολούθηση των επαφών τους. Ο νέος παίρνει την απόφαση να μη μιλήσει στον κυρ Δημήτρη αλλά ούτε να τον ξανασυναντήσει. Κλείνοντας με αυτό τον τρόπο και το δικό του ανοικτό κεφάλαιο με το παρελθόν το οποίο τον γεμίζει συναισθήματα ενοχής και ντροπής.

Στο διήγημα τα ιστορικά γεγονότα δεν περιγράφονται και δεν αναλύονται. Δεν παρατίθενται λεπτομέρειες, ούτε αναζητείται το νήμα που οδηγεί στην εκλογική και κατανόηση των συνεπειών τους. Όπως αναφέρει ο ίδιος ο συγγραφέας από πνευματική ιδιοσυγκρασία τον απασχολεί περισσότερο η ανθρώπινη πλευρά παρά η πατριωτική έξαρση.[6] Οι δυο αντίθετες παρατάξεις δεν κατονομάζονται και οι αναφορές είναι αόριστες. Οι μεν είναι οι «δολεροί», αυτοί που νοθεύουν τις αλήθειες κάνοντας τις κίβδηλες επιταγές, οι δε «τα άλλα παιδιά της γης του» (Πιερίδης, 358,360). Μεταξύ αυτών, εκείνοι οι οποίοι παγιδεύτηκαν μέσα στα πλανερά συνθήματα και έχασαν τη ζωή τους, ή αν επιβίωσαν διάγουν τη καθημερινότητά τους παλεύοντας με τις ενοχές τους και προσπαθώντας να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους. Το βάρος της ιστορικής συγκυρίας είναι αδιαμφισβήτητο ωστόσο επίκεντρο της διήγησης εξακολουθεί να είναι ο άνθρωπος. Ο κάθε άνθρωπος, ανεξαρτήτως εθνικότητας, σε οποιοδήποτε σημείο της γης κι αν βρίσκεται, οποιαδήποτε εποχή. Τα ιστορικά γεγονότα αποτελούν την αφορμή για παραδειγματική προώθηση των οικουμενικών και ανθρωπιστικών αξιών οι οποίες διαπνέουν

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΠΟΛΙΤΗΣ / ΑΡΧΕΙΟ ΜΠ. ΑΒΔΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Οι εικόνες του πολέμου και της επέλασης των Τούρκων στο νησί αποδίδονται με τον ιδιαίτερο αφηγηματικό τρόπο του πεζογράφου – ποιητή, χωρίς όμως να υστερούν σε ένταση και παραστατικότητα από μια λεπτομερειακή, ρεαλιστική περιγραφή

το έργο του λογοτέχνη. Η ιστορία δεν αντιμετωπίζεται μέσα στα στενά πλαίσια της εθνικής ιστορίας ενός τόπου αλλά υιοθετείται η οικουμενική και υπαρξιακή προσέγγισή της. Στα χέρια του αληθινού δημιουργού τα γεγονότα της Κύπρου αποτελούν εύπλαστο υλικό για μετουσίωση της ιστορικής συγκυρίας σε διδακτικό επίκεντρο αναφορικά με την καθολικότητα της ιστορίας.

Η ανθρωποκεντρική προσέγγιση προκρίνεται χωρίς ωστόσο να αποφεύγεται η καταδίκη του πραξικοπήματος. Εκφραστής των θέσεων εκείνων που διέπραξαν το πραξικόπημα είναι ο πικραμένος πατέρας ενός νέου που σκοτώθηκε στην εμφύλια σύρραξη γι' αυτό και αναξίπιστος στην κρίση του. Αποκαλεί εκείνους που σκότωσαν το γιο του δολοφόνους, «εχθρούς του έθνους» και «φαύλους» (Πιερίδης, 363). Οι χαρακτηρισμοί ωστόσο αποδυναμώνονται με το σχόλιο του ήρωα-αφηγητή πως αυτά τα λόγια «ο έξαλλος ετούτος άνθρωπος δεν τα» ανάσπασε από μέσα του, παρά παπαγάλιζε κείνα που του 'παν άλλοι» (Πιερίδης, 363). Η στάση του κυρ Δημήτρη δικαιολογείται από τον αφηγητή, ο οποίος βλέπει στις έντονες αντιδράσεις του μια προσπάθεια να παρακάμψει τον πόνο του και να πετύχει ένα είδος φυγής. Η θέση ωστόσο του διηγήματος είναι η σαφής καταδίκη των πραξικοπηματιών και αποδίδεται μέσα από τη στάση, τα λόγια και τα όνειρα του

κεντρικού ήρωα: «Ονειρεύτηκε πως ήταν με τα στρατιωτικά του, φορούσε στα πόδια του χοντρές αρβύλες, βαριές σα μολυβένιες και, μ' όλο που δυσκολευόταν πολύ να σηκώσει τα πόδια του, τσαλαπατούσε τον ίδιο τον εαυτό του...» (Πιερίδης, 358).

Μέσα από το όνειρο αποδίδεται όλο το δράμα της ιστορίας του τόπου και των ανθρώπων οι οποίοι βρέθηκαν από την πλευρά εκείνων οι οποίοι προκάλεσαν την καταστροφή. Το ζήτημα των ενοχών οι οποίες βασανίζουν άτομα όπως ο ήρωας του διηγήματος απασχολεί το συγγραφέα μόνο σε αυτό το διήγημα. Το αίσθημα ενοχής δεν αφήνει τον ήρωα να κοιμηθεί τις νύχτες. Η ενοχή είναι συγκεκριμένη, αφορά στην ενεργό συμμετοχή του ήρωα στα πολιτικά γεγονότα. Η ενοχή του επιζώντα ως θεματική δεν αναπτύσσεται ιδιαίτερα αλλά υφίσταται ως υπαινιγμός. Ο Λαμπριανός άλλωστε επέζησε από τον πόλεμο σε αντίθεση με το σύντροφό του.

Η κατακλιτική εικόνα του διηγήματος επικεντρώνεται στο αληθινά τραγικό πρόσωπο της ιστορίας. Στη μάνα που έχασε το γιο της. Μέσα στο βλέμμα της ο ήρωας προσέχει την «αδιόρατη ομορφιά του πονεμένου ανθρώπου» και τον πλημμυρίζει «ένα κύμα λύπησης κι αγάπης» (Πιερίδης, 364). Η ευχή της μάνας «στο καλό παιδί μου κι η Παναγιά μαζί σου», επισκιάζει την προσταγή του άντρα της να πάρουν

[4] Αλέξης Ζήρας, *Όψεις της Κυπριακής Πεζογραφίας 1900-2000*, Αθήνα: Αίπειρα, 2010, 154.

[5] Μιχάλης Πιερίδης, «Ο πεζογράφος-ποιητής Γ.Φ. Πιερίδης. Αναφορά στην

Τετραλογία των Καιρών», Πρακτικά συμποσίου «Οι κύπριοι λογοτέχνες της Αιγύπτου (Λευκωσία, 11-12 Απριλίου 1991), Λευκωσία: Πολιτιστικές Υπηρεσίες Υπουργείου Παιδείας, 1993, 177.

[6] Γιώργος Μολέσκης, «Μια κουβέντα του λογοτέχνη Γιώργου Φιλίππου Πιερίδη με τον ποιητή Γιώργο Μολέσκη», *Νέα Εποχή*, τχ. 198, 1989, 14.

[7] Γιάννης Κατσούρης, *Δος μ'νιν σήμερα*, Αθήνα: Θεμέλιο, 1979, 11.

πρωτογενές υπόστρωμα

Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η ανθρωποκεντρική προσέγγιση προκρίνεται χωρίς ωστόσο να αποφεύγεται η καταδίκη του πραξικοπήματος. Εκφραστής των θέσεων εκείνων που διέπραξαν το πραξικόπημα είναι ο πικραμένος πατέρας ενός νέου που σκοτώθηκε στην εμφύλια σύρραξη γι' αυτό και αναξιόπιστος στην κρίση του

εκδίκηση για το θάνατο του παιδιού τους. Ο Λαμπριανός σκύβει και φιλά το χέρι της μάνας ως ένδειξη σεβασμού αλλά και σύμπνοιας με τη στάση της, η οποία υπαινίσσεται τη συμπιλίωση και την πορεία προς τα μπρος.

Τα διηγήματα του Γιάννη Κατσούρη περιστρέφονται γύρω από τους ίδιους θεματικούς άξονες με τα διηγήματα της αντίστοιχης περιόδου του Πιερίδη. Πραγματεύονται τα γεγονότα του πραξικοπήματος και της εισβολής και τα τραγικά παρεπόμενά τους, τον ξεριζωμό και την προσφυγιά. Καυτηριάζουν τις τρομοκρατικές πράξεις της ΕΟΚΑ Β' και αναδεικνύουν τον προδοτικό ρόλο των αξιωματικών της Χούντας. Σηπλιτεύουν τη δειλία της σιωπηρής πλειοψηφίας που δε θέλει να χάσει την καλοπαιδαγωγία της και ξεγυμνώνουν τους ψεύτικους ήρωες που στο όνομα του πατριωτισμού επιδιώκουν το σφετερισμό της εξουσίας. Πρωτογενές ιστορικό υπόστρωμα αποτελούν τα γεγονότα του 74 τα οποία αποδίδονται μέσα από τις ζωές καθημερινών ανθρώπων που τα βίωσαν. Ωστόσο ο τρόπος διαπραγμάτευσης των γεγονότων και των χαρακτήρων διαφέρει αρκετά. Οι ήρωες του Κατσούρη αποδίδονται με μεγαλύτερη λεπτομέρεια. Οι χαρακτήρες χτίζονται προσεκτικά, μεθοδικά. Τους αποδίδονται αρνητικά και θετικά χαρακτηριστικά τα οποία συντείνουν στην αίσθηση που δημιουργείται στον αναγνώστη πως πρόκειται για αν-

θρώπους που συναντά κανείς στην καθημερινότητά του.

Αν αναζητηθεί και εδώ ένας κεντρικός τύπος αφηγηματικού ήρωας αυτός θα ενέχει χαρακτηριστικά αντιήρωα καθώς μέσα από τη διήγηση προκρίνονται κυρίως τα αρνητικά στοιχεία της προσωπικότητάς του. Πρόκειται για έναν απλό, συνηθισμένο άνθρωπο, ο οποίος δε λαμβάνει ενεργό μέρος στη δράση αναφορικά με τα σοβαρά πολιτικά γεγονότα που διαδραματίζονται. Παραμένει αμέτοχος να τα παρακολουθεί, αρχικά τουλάχιστον, σαν «ένας τρίτος, ένας ουδέτερος σ' αυτή την ιστορία» (Κατσούρης, 11). [7] Δε θέλει να ρισκάρει την καλοπαιδαγωγία του, τη δουλειά του, το πεζώ-κονβέρτιπλ του. Δεν έχει τη φτιαξιά του «ήρωα» αυτού που θα αγωνιστεί για την πατρίδα του και τα ιδανικά του: «Είμαι ένας υπάλληλος απλός που έμαθα ένα είδος ζωής. Κατά βάθος δε θέλω πολλά. Λίγα βιβλία, λίγο έρωτα, την εκδρομή μου το Σαββατοκύριακο, το κονιάκ μου τη και τη συζήτησή μου. Σχεδόν τίποτε άλλο» (Κατσούρης, 59). Ωστόσο μέσα από την εξέλιξη των ιστοριών ο ήρωας ωριμάζει και αναλαμβάνει το μερίδιο της ευθύνης που του αναλογεί. Δεν εγκαταλείπει τον τόπο του, επιλέγει να αγωνιστεί με το δικό του τρόπο, να ζήσει, έστω δεμένος και μουγγός περιμένοντας τις καλύτερες μέρες που θα ανατείλουν. Σε μια άλλη εκδοχή «ο ηρωικός γιατρός», κατορθώνει να υπερνικήσει τον φόβο

που του δημιουργεί η είδηση της εισβολής και αντί να φύγει όπως ήταν η αρχική του σκέψη στο σπίτι του στο Τρόδος, παρουσιάζεται στο πιο κοντινό στρατόπεδο. (Κατσούρης, 62). Ο δε ψευτογόνος, «Γυναικάκιος» (Κατσούρης, 81), Μάκης θυσιάζει τελικά τις μικροαστικές του ανέσεις για να πολεμήσει με γενναϊότητα στο μέτωπο.

Τα ιστορικά γεγονότα στα διηγήματα του Κατσούρη ενέχουν το λειτουργικό ρόλο του πρωτογενούς υποστρώματος, για το οποίο γίνεται λόγος και στα διηγήματα του Πιερίδη. Καταλαμβάνουν ωστόσο πρωταγωνιστικό ρόλο εκεί που ο λόγος γίνεται περισσότερο πολιτικός παρά κοινωνικός. Σε όλη την έκταση του έργου, εκτός ίσως από το τελευταίο διήγημα όπου ο λόγος του συγγραφέα γίνεται πιο πικρός και λυρικός, επικρατεί ο ειρωνικός και σαρκαστικός τρόπος γραφής του Κατσούρη, ο οποίος συχνά χρησιμοποιείται ως μέσο ελέγχου της τραγικότητας των στιγμών και αποφόρτισης της αναγκαστικής συγκίνησης. [8]

Τα διηγήματα τοποθετούνται σύμφωνα με την ιστορική χρονολογική εξέλιξη των γεγονότων καταγράφοντας το χρονικό της πορείας προς την καταστροφή. [9] Στα πρώτα δύο διηγήματα, «Ο Λουκάς, η Άννα και το πεζώ κονβέρτιπλ» και «Νυν υπέρ πάντων ο αγών», η δράση τοποθετείται λίγο καιρό πριν το πραξικόπημα, αποδίδοντας την έκρυθμη κατάσταση της περιόδου. Το διήγημα «Μια πατριωτική ιστορία» αναφέρεται στα γεγονότα του πραξικοπήματος, τα «ηρωϊκός γιατρός», και «Ο ήρωας» στις μέρες της εισβολής. Τέλος το «Δος ημίν σήμερα» αποδίδει τις τραγικές συνθήκες διαβίωσης και επιβίωσης των ανθρώπων στην προσφυγιά. Η ειρωνική τοποθέτηση και ο σαρκαστικός λόγος των διηγημάτων προαναγγέλλεται μέσα από τους τίτλους. Κεντρικό στοιχείο της πικρής σάτιρας αποτελεί η διαπραγμάτευση της έννοιας του ηρωϊσμού και της πατριωτικής συνείδησης των ανθρώπων που έλαβαν ενεργό μέρος στα γεγονότα, αλλά και κείνων οι οποίοι στάθηκαν αρχικά αμέτοχοι να τα παρακολουθούν και που στη συνέχεια κλήθηκαν να τα αντιμετωπίσουν και να πάρουν θέση.

Το πρώτο διήγημα τοποθετείται χρονικά σε μια εποχή η οποία ανταποκρίνεται στην εικόνα της κυπριακής κοινωνίας όπως την περιγράφει ο Αλέξης Ζήρας: «Μιας κοινωνίας που η σύγχρονη ιστορία την έβγαλε από την επαρχιακή «αθωότητα» και την έριξε απότομα σ' ένα προσκήνιο εισακτέων ιδεολογιών, όπου και υποχρεώθηκε να μάθει να ζει, να σκοτώνει και να πεθαίνει με τα κατά συνθήκην ιδεολογικά ψεύδη». [10] Η εικόνα της πόλης της Αμμοχώστου εδώ, περιγράφεται από την πρωίδα του διηγήματος όπως εκείνη την παρατηρεί από το παράθυρό της:

Η πόλη κάτω ζούσε αμέριμνη. Με τη συνθημαμένη της, την κραυγαλέα πανηγυριώτικη όψη της. Τα πολλά φώτα, τις διαφημίσεις, τα τζιουμποξ, τα λαμπιόνια του κήπου, τις κολόνες του γυμνασίου, τα παρδαλά των ξένων, το άσκοπο πήγαιν' έλα. Πιο κάτω τα καφέ κατάμεστα και ύστερα οι δισκοθήκες. (Κατσούρης, 16)

Από το ίδιο παράθυρο επίσης η πρωίδα παρακολούθησε ένα φόνο.

Η κατάσταση πριν από το πραξικόπημα και ο τρόπος με τον οποίο έδρασαν μέλη της ΕΟΚΑ Β', συνεργαζόμενα με το καθεστώς της δικτατορίας στην Ελλάδα για να ανατρέψουν τον Μακάριο, σκιαγραφείται στο διήγημα «Νυν υπέρ πάντων αγών». Ήδη από τον τίτλο είναι

έκδηλη η σαρκαστική διάθεση του συγγραφέα, ο οποίος αξιοποιεί τις δυνατότητες της σάτιρας για να προσεγγίσει με απομυθοποιητικές ματιές τα ιστορικά γεγονότα. Το πρόσωπο το οποίο ηγείται της ομάδας αυτών που συμμετείχαν στο πραξικόπημα σκιαγραφείται με αρνητικά χαρακτηριστικά, προεξέχοντας της ενοχλητικής έρρινης φωνής του, διαμέσου της οποίας επιμένει να παραθέτει επιχειρήματα υπέρ της ανατροπής του Μακαρίου. Μέσα από τον προβληματισμό του αφηγητή, του Γρηγόρη, προβάλλεται ο απλοϊκός τρόπος με τον οποίο αντιμετώπιζαν τα πράγματα οι άνθρωποι που κλήθηκαν στο όνομα κάποιων ιδανικών να συμμετέχουν στη βίαια ανατροπή του εκλεγμένου προέδρου: «Τον παπά τον μισώ. Την ένωση τη θέλω! Την Κερύνεια τη θέλω! Το Πέλλα Πάις το θέλω! Τα πηλάκια με φοβίζουν! Τους κομμουνιστές τους μισώ! Την Κύπρο την αγαπώ! Ο σκοπός είναι η ερό! Η μέθοδος δε μ' αρέσει. Και δεν ξέρω αν υπάρχει άλλη...» (Κατσούρης, 27). Το τέλος του διηγήματος αφήνει τον ήρωα μετέωρο ανάμεσα στην ανακάλυψη της αλήθειας για τα πραγματικά κίνητρα των συντρόφων του και στην τραγική διαπίστωση πως και κείνος ήταν ένας από αυτούς. «Νυν υπέρ πάντων ο αγών» και κυρίως υπέρ των κερδών που θα αποκόμιζαν από την εξασφάλιση της εξουσίας: «Τότε κατάλαβε! Γι' αυτούς ο καβγάς ήτανε για το πάπλωμα. Και ένιωσε σαν να κατάπνε κατασαρίδα... Κι αυτός ο πλίθιος ήτανε πια δεμένος μαζί τους... ένας απ' αυτούς...» (Κατσούρης, 30).

Τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν κατά τη διάρκεια της μέρας που διαπράχθηκε το πραξικόπημα μεταφέρονται στο διήγημα «Μια πατριωτική ιστορία». Στο διήγημα εντοπίζεται η τεχνική της κινηματογραφικής αφήγησης. Η αλληλουχία οπτικοακουστικών εικόνων παραπέμπουν σε κινηματογραφικά πλάνα, ενώ η δράση μοιάζει να καταγράφεται από τον πειραματικό φακό ενός έμπειρου σκηνοθέτη. Ο κινηματογραφικός φακός ακολουθεί τις κινήσεις του ήρωα κατά τη διάρκεια της μέρας. Αρχικά πλάνα της κινηματογραφικής αφήγησης αποτελούν τα γραφεία και οι διάδρομοι ενός κυβερνητικού κτιρίου. Νευρικές κινήσεις υπαλλήλων, αγκαλιές και χειρονομίες χαράς από υποστηρικτές, φόβος και χαμηλωμένα μάτια από τους υπόλοιπους. Όλα υπό την ηχητική υπόκρουση των στρατιωτικών εμβατηρίων που ακούγονται από το ραδιόφωνο. Τα εμβατήρια διακόπτεται κάποια στιγμή η «φωνή», η οποία «σταθερά και χωρίς τάλαντευση», ανακοινώνει μάλλον με μια δόση κακίας πως «Ο Μακάριος είναι νεκρός» (Κατσούρης, 32). Αργότερα η εστίαση των φακών μεταφέρεται στους δρόμους της πόλης καταγράφοντας σκηνικά και ηχητικά την ένταση που την αγωνία της μέρας. Η απόδοση των εξωτερικών γεγονότων, αλλά και της εσωτερικής αναστάτωσης του ήρωα, επιτυγχάνεται με συχνές εναλλαγές ρεαλιστικής αφήγησης και εσωτερικού μονολόγου. Ο ήρωας εκφράζει έντονα την αντίθεση του για το πραξικόπημα, και το μίσος του για τους συμμετέχοντες:

Δεν μπορούσε να καταλάβει γιατί ένα πραξικόπημα, ένας πιθανός εμφύλιος πόλεμος, είχε τα συστατικά μιας οποιασδήποτε νίκης, και κει πάνω μίσησε το νεαρό και τον πυρρίσκο του, τη φάτσα του, την πλιθή ανέκφραστη φάτσα του, που επειδή καβαλούσε σε μια ερπύστρια νόμιζε ότι επιτελούσε εθνικό έργο (Κατσούρης, 34).

[8] Γιώργος Κεχαγιόγλου – Λευτέρης Παπαλεοντίου, *Ιστορία της νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, Λευκωσία: Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, 2010, 658.

[9] Κώστας Χατζηγεωργίου, «Ο διηγηματογράφος Γιάννης Κατσούρης», Άνευ, Τμητικό αφιέρωμα, Γιάννης Κατσούρης, τ. 38+39, Φθινόπωρο 2010-Χειμώνας 2011, 63.

[10] Αλέξης Ζήρας, «Η αναζήτηση του αυθεντικού. Η τραχύτητα και η σάτιρα του Γιάννη Κατσούρη», Άνευ, Τμητικό αφιέρωμα, Γιάννης Κατσούρης, τ. 38+39, Φθινόπωρο 2010-Χειμώνας 2011, 40.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΠΟΛΙΤΗΣ / ΑΡΧΕΙΟ ΜΠ. ΑΒΔΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

Πραξικόπημα και τραγικές συνέπειες

Στο διήγημα αυτό ο συγγραφέας εστιάζει στο καθαυτό γεγονός του πραξικόπηματος και προσπαθεί να δώσει όλες τις τραγικές συνέπειες. Η αφήγηση αποδίδεται μέσα από την οπτική γωνιά της συγκεκριμένης μέρας. Δεν προϋποθέτει τη γνώση των γεγονότων που ακολούθησαν, την εισβολή δηλαδή και την προσφυγιά. Αφηγητής είναι ο ήρωας ο οποίος βιώνει τα γεγονότα τη συγκεκριμένη μέρα. Δεν υπάρχει παντογνώστης αφηγητής που να γνωρίζει την ιστορία και να παρεμβαίνει με καυστικά σχόλια κατά τη συνθήκη τακτική του διηγηματογράφου. Η επιλογή αυτή έχει σαν αποτέλεσμα αφενός την ωμή και ρεαλιστική απόδοση των γεγονότων και αφετέρου τη δυνατότητα να εκφραστούν θέσεις και απόψεις για το πραξικόπημα δίχως αυτό να υποβαθμίζεται από τα γεγονότα που ακολουθούν. Το διήγημα δεν περιορίζεται στο να παρουσιάσει το πραξικόπημα ως την εγκληματική πράξη που οδήγησε στην εισβολή και κατοχή του μισού νησιού από τους Τούρκους. Στέκεται στην ουσία της έννοιας πραξικόπημα και παραθέτει τις αποκρουστικές συνέπειες της επιβολής στρατιωτικής εξουσίας. Αναφέρεται στον τρόπο που θα ασκούσαν οι έχοντες την εξουσία, στη διαφθορά των ψυχών, στον εκμηδενισμό του ατόμου και τον εξευτελισμό του ανθρώπου.

Ήθελε να φωνάξει, να βγει στους δρόμους και να φωνάξει, να καταγγείλει στον κόσμο με όλη τη δύναμη των πλεμονιών του τον εξευτελισμό που αυτή τη στιγμή κατασκευάζονταν ερήμην του, ερήμην τους, την ανθρωπινή εξαθλίωση που σιγά σιγά θα εισχωρούσε στο αίμα τους σαν την αντίπη αρρώστια, το κακό που με μαθηματική ακρίβεια απλωνόταν στα κεφάλια τους, να τους θυμίσει τις καλές και όμορφες μέρες, να τους θυμίσει την ιδιότητα τους και την αξία τους... (Κατσούρης, 42)

Ο ήρωας αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στη φυγή και τον ξενιτεμό ή στην παραμονή και τον αγώνα. Πάρνει τελικά την απόφαση να παραμείνει και να ζήσει στον τόπο του, όπου και θα αγωνιστεί με τον τρόπο του. Ο σκληρός, ο οδυνηρός αγώνας δεν ήταν όμως για αυτόν έτσι καταλήγει σε μια ενδιάμεση λύση: «Μπορεί να 'ναι αγώνας μου η σιωπή μου, η συνείδηση μου, η ασφυξία μου...» (Κατσούρης, 59). Η πικρή διαπίστωση πως δεν είναι ικανός για ηρωικές πράξεις αναδεικνύει για άλλη μια φορά την λεπτή ειρωνεία η οποία εκφράζεται μέσα και από τους τίτλους των διηγημάτων. Η διήγηση αυτής της «πατριωτικής ιστορίας» δεν έχει την αναμενόμενη έκβαση. Ο ήρωας δεν καταλαμβάνεται από πατριωτικό οίστρο, ούτε εμπνέεται από υψηλά ιδανικά για να παραμεί-

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟ ΟΙΣΤΡΟ

Ο ήρωας δεν καταλαμβάνεται από πατριωτικό οίστρο, ούτε εμπνέεται από υψηλά ιδανικά για να παραμείνει στον τόπο του και να παλέψει γι' αυτά. Παραμένει από το φόβο για το άγνωστο και την αδυναμία του να απομακρυνθεί από έναν τόπο ο οποίος είναι συνδεδεμένος με το παρελθόν και τις ρίζες του. Επιλέγει να αγωνιστεί ωστόσο με το δικό του τρόπο. Αν αυτό σημαίνει πατριωτική συμπεριφορά επαφίεται τελικά στην κρίση του αναγνώστη. Η ασάφεια η οποία καλύπτει αυτό το ζήτημα δεν διευκρινίζεται, ενώ περιπλέκεται ακόμη περισσότερο στην καταληκτική παράγραφο του διηγήματος: «Κι ένιωσε τον Πενταδάκτυλό του, με την απέραντη μαυρίλα, να τον πλησιάζει, να τον πλησιάζει σαν να 'θελε να του κουβεντιάσει ή να τον πλάκώσει» (Κατσούρης, 60). Ο Πενταδάκτυλος, ο οποίος απετέλεσε από την εισβολή και έπειτα το κατεξοχόν σύμβολο της αντίστασης και της εγκαρτέρησης για τους Κύπριους, δεν παίρνει θέση απέναντι στη στάση του Πέτρου. Η πατριωτική του στάση δεν τεκμηριώνεται ούτε και απορρίπτεται.

Λόγω της βιωματικής σχέσης η οποία συνδέει το συγγραφέα με τα γεγονότα συναισθήματα, όπως αγανία, ένταση και θυμός μετουσιωμένα ενίοτε σε πικρό, σαρκαστικό χιούμορ, δεν επιτρέπουν την αναζήτηση ιστορικής αντικειμενικότητας. Επίκεντρο και εδώ όπως και στον

Πιερίδη είναι ο άνθρωπος και οι αντιδράσεις του, σε ένα ιστορικό πλαίσιο το οποίο αυτή τη φορά γίνεται πολύ συγκεκριμένο. Καταγράφεται, αναλύεται πολιτικά και κριτικά. Ο Κατσούρης δεν αποφεύγει να κατονομάσει τις αντίπαλες ένοπλες ομάδες οι οποίες δρούσαν στον τόπο πριν το πραξικόπημα. Αναφέρεται σε Γριβικούς και Μακαριακούς και ονομάζει την ΕΟΚΑ Β' ως την οργάνωση που εκτέλεσε το πραξικόπημα. Καταγγέλλει τη Χούντα και το ρόλο που διαδραμάτισε στα γεγονότα καθώς και τη σχέση της με το Νάτο.

Ωστόσο, όπως και σ' εκείνα του Πιερίδη, επιχειρείται και στα διηγήματα του Κατσούρη, ο διαχωρισμός εκείνων των ανθρώπων οι οποίοι αναμείχθηκαν στα γεγονότα παρασυρόμενοι από τα μεγάλα λόγια και το εθνικό παραλήρημα της εποχής. Οι συγγραφείς προτείνουν την εξιλέωση και την απενοχοποίηση των ηρώων αυτών. Ο Πιερίδης μέσα από την εσωτερική πάλη του ήρωά του και ο Κατσούρης μέσα από την πολεμική του δράση. Η εσωτερικότητα της προσέγγισης των ενοχικών συνδρόμων που κατατρέχουν τον ήρωα του Πιερίδη, συνάδει με την υπαρξιακή αντιμετώπιση των ζητημάτων και των ιστορικών συμβάντων η οποία υιοθετείται από τον συγγρα-

φέα. Ο Κατσούρης επιλέγει μια πιο επιφανειακή και πραγματιστική προσέγγιση εξωτερικής δράσης.

Τα δύο έργα διαφέρουν σημαντικά και ως προς τον τρόπο απόδοσης των γεγονότων. Στην περίπτωση του Καιρού της Δοκιμασίας προκρίνεται η εσωτερικότητα της αφήγησης και εφαρμόζονται οι τεχνικές της ενδοσκόπησης και του εσωτερικού μονόλογου. Τα γεγονότα αποδίδονται διυλισμένα μέσα από τον εσωτερικό κόσμο των ηρώων. Στο Δος υμίν σήμερα υπερτερούν οι ρεαλιστικές περιγραφές πολεμικών γεγονότων και η δράση αποδίδεται σε πολλές περιπτώσεις κινηματογραφικά. Δεν υποβαθμίζεται ωστόσο ο εσωτερικός κόσμος των ηρώων ο οποίος αποδίδεται μέσα από εκτενή χωρία εσωτερικών διαλόγων και νοσταλγικών αφηγήσεων.

Το τελευταίο διήγημα του Κατσούρη τοποθετείται χρονικά την περίοδο της προσφυγιάς και του ξεριζωμού και διαπραγματεύεται την προσπάθεια των ανθρώπων να επιβιώσουν και να χτίσουν μια καινούρια ζωή μέσα στις νέες αντίξοες συνθήκες. Η θεματική αυτή η οποία καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος των διηγημάτων του Καιρού της Δοκιμασίας, εδώ καλύπτεται σε ένα μόνο διήγημα.

Το ζήτημα του συμβιβασμού και του κινδύνου να συνθησει κανείς να ζει σε μια κατάσταση, αποδίδεται μέσα από το παράδειγμα των διαπροσωπικών σχέσεων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως οι δυο Κύπριοι συγγραφείς, λίγα μόλις χρόνια μετά τα γεγονότα, εκφράζουν την ίδια έγνοια, μήπως οι άνθρωποι επαναπαυθούν και συνθησίουν να ζουν μέσα στις νέες συνθήκες του συμβιβασμού. Ο Πιερίδης παρεμβαίνει με πρωτο-πρόσωπη παραίτηση προς τους αναγνώστες του. Επισημαίνει και τονίζει τον κίνδυνο που ενέχει μια γενικότερη στάση μελαγχολικής εγκαρτέρησης, η οποία δεν απέχει πολύ από τη συνήθεια, τη συνήθεια της συμφοράς. Στο «Δος υμίν σήμερα» η παρέμβαση του συγγραφέα είναι έμμεση: «Όμως αλίμονο μας που συνθησίουμε την κατάσταση» (Κατσούρης, 109). Τα λόγια εκφέρονται από την ηρώίδα του διηγήματος και προσυπογράφονται από τον αφηγητή: «Δεν έπρεπε κανένας να συνθησίει την κατάσταση. Δεν έπρεπε η ζωή να 'ναι ένας συμβιβασμός» (Κατσούρης, 109).

Είναι αξιοσημείωτο πάντως το γεγονός πως και οι δύο συλλογές διηγημάτων των Κύπριων συγγραφέων επιλέγουν να κλείσουν με τον ίδιο προβληματισμό. Αυτό που κάνει ακόμη περισσότερο ενδιαφέρουσα την επιλογή τους, είναι ότι σαράντα εννιά χρόνια μετά οι φόβοι τους μοιάζουν να επαληθεύονται. Ο συμβιβασμός διακρίνεται σε όλα τα επίπεδα της ζωής των ανθρώπων.

Οι συνομιλίες, η δεύτερη φάση της εισβολής, η ολοκλήρωση του δράματος

Το δραματικό ημερολόγιο του Αυγούστου

Η εκεχειρία δεν άφησε τους Τούρκους να σταματήσουν τα σχέδιά τους και προχώρησαν κανονικά με τη δεύτερη φάση της εισβολής. Κατά τη διάρκεια της εκεχειρίας (25 Ιουλίου-14 Αυγούστου), οι τουρκικές δυνάμεις συνεχίζουν την προέλαση στην επαρχία Κερύνειας καταλαμβάνοντας τη Λάπηθο και τον Καραβά και το χωριό Άγιος Ερμόλαος.

1η Αυγούστου: Ξεσπούν σφοδρές μάχες στον Καραβά και στη Λάπηθο, με την Εθνική Φρουρά να καταστρέφει ένα τουρκικό άρμα μάχης.

6 Αυγούστου: Επική μάχη του Καραβά και της Λαπήθου. Οκτώ χιλιάδες άνδρες της 28ης τουρκικής μεραρχίας προχώρησαν προς τον Πενταδάκτυλο. Όπως έχει γράψει ένας από τους πολεμιστές εκείνης της ημέρας: «Ήταν δύο ισχυροί λόχοι του 256 ΤΠ κι ένας του 286 ΜΤΠ, συνολικής δυνάμεως 165 ανδρών, που μαζί τους βρέθηκαν την τελευταία στιγμή και 31 ναρκωθέντες του 70 ΤΜΧ. Οι συνολικές απώλειες της Εθνικής Φρουράς ήταν 86 πρωικοί νεκροί και αγνοούμενοι».

Το 256 Τάγμα Πεζικού πολέμου ακατάπαυστα από τις 20 Ιουλίου του 1974 σε Λεύκα, Καζιβερά, Αγριδάκι, Ελιά και Πεντάγεια. Την προηγούμενη νύχτα της 6ης Αυγούστου, το τάγμα προωθήθηκε στη Λάπηθο, με αποστολή να ανακαταίσει τον Αττίλα. Στις 6 Αυγούστου και ενώ αρχικά είχε συμφωνηθεί η εκεχειρία μεταξύ των δύο πλευρών, τα παλληκάρια του τάγματος βρέθηκαν εγκλωβισμένα στην περιοχή Λαπήθου-Καραβά από την 39η Μεραρχία του Αττίλα, από την οποία και δέχτηκαν επίθεση.

Σύμφωνα με μαρτυρίες Τουρκοκυπρίων της Βασιλείας, οι άντρες του 256 Τ.Π., που έπασαν προδομένοι στα χέρια του Αττίλα, εκτελέστηκαν εν ψυχρώ. «Όσους εγκλωβίστηκαν και συνελήφθησαν αιχμάλωτοι, οι εισβολείς τους κράτησαν όλη τη νύχτα δεμένους στα δέντρα και το πρωί τους εκτέλεσαν με χαριστική βολή».

Ο σύνδεσμος επιζώντων πολεμιστών του 256 Τάγματος Πεζικού έχει ανεγείρει μνημείο στην είσοδο της προσωρινής έδρας της μονάδας στην Ευρύχου, όπου κάθε χρόνο, την πρώτη Κυριακή του Αυγούστου, τελείται δέηση.

8 Αυγούστου: Επαναλαμβάνονται στη Γενεύη οι συνομιλίες, με τη συμμετοχή αυτή τη φορά και των εκπροσώπων της ελληνοκυπριακής κοινότητας (Γλαύκου Κληρίδη) και της τουρκοκυπριακής κοινότητας (Ραούφ Ντενκτάς). Ο Τούρκος υπ. Εξωτερικών Τουράν Γκιουνές ζητά να αποδεχτεί η ελληνική πλευρά ομοσπονδοποίηση και διαχωρισμό πληθυσμού, με το 34% του εδάφους να ελέγχεται από τους Τουρκοκύπριους. Ο Γλαύκος Κληρίδης ζητά επίμονα αναβολή των συνομιλιών, ώστε να του παρασχεθεί χρόνος να διαβουλευθεί με την ελληνική και κυπριακή πολιτική ηγεσία.

13 Αυγούστου: Αργά το βράδυ, ο Γκιουνές ισχυρίζεται πως οι Ελληνοκύπριοι παίζουν παιχνίδι με τον χρόνο και πως ο Κλη-

Την αυγή της 14ης Αυγούστου, η Τουρκία εξαπολύει νέα μεγάλη στρατιωτική επιχείρηση. Ο δεύτερος γύρος της τουρκικής εισβολής έχει αρχίσει

ρίδης έπρεπε να απαντήσει αμέσως αλλιώς ναυαγούν οι συνομιλίες.

14 Αυγούστου: Την αυγή της 14ης Αυγούστου, η Τουρκία εξαπολύει νέα μεγάλη στρατιωτική επιχείρηση. Ο δεύτερος γύρος της τουρκικής εισβολής έχει αρχίσει. Η δεύτερη επιχείρηση των Τούρκων (Αττίλας II) κρατά 3 ημέρες. Οι ελληνοκυπριακές δυνάμεις ήταν χωρισμένες σε 3 τομείς, Δυτικό, Κεντρικό και Ανατολικό. Το σχέδιο των ελληνοκυπριακών δυνάμεων είναι η ασθενής άμυνα και υποχώρηση έως μια προοδεύσασμένη αμυντική γραμμή, τη «Γραμμή Τροόδους». Πιο ενισχυμένος τομέας ήταν ο Ανατολικός, για τον οποίο υπάρχει η άποψη πως θα είναι το κύριο πεδίο δράσης της τουρκικής επιθετικότητας. Συνολικά, υπάρχουν 20 χιλιάδες άντρες στις τάξεις της Εθνικής Φρουράς και 21 άρματα μάχης τύπου T-34.

Στον Ανατολικό Τομέα, οι Τούρκοι ξεκινούν με βολές πυροβολικού συνεπικουρούμενοι

από την Αεροπορία, εναντίον των ελληνικών θέσεων. Τουρκικές δυνάμεις επιτίθενται στο χωριό Μια Μηλιά. Αρχικά αποκρούονται αλλά μετά την ενίσχυση τους με τεθωρακισμένα, το ΓΕΕΦ διατάζει τις ελληνοκυπριακές δυνάμεις να υποχωρήσουν στη γραμμή Τροόδους. Έτσι οι Τούρκοι καταφέρνουν να καταλάβουν το χωριό. Υποχωρώντας οι ελληνοκυπριακές δυνάμεις δέχονται πυρά της Αεροπορίας, τα οποία οδηγούν στην κατάρρευση της γραμμής άμυνας και μέχρι τις 12:30, οι τουρκικές δυνάμεις φτάνουν στην Αμμόκωστο.

Στον Κεντρικό Τομέα, το στρατόπεδο της ΕΛΔΥΚ δέχεται επίθεση με βολές πυροβολικού και Αεροπορίας η οποία επαναλήφθηκε το απόγευμα. Συνολικά η ΕΛΔΥΚ έχει 1 νεκρό και 7 τραυματίες, ενώ οι τουρκικές απώλειες είναι βαριές. Ωστόσο καταφέρνουν και καταλαμβάνουν έναν παρακείμενο λόφο.

15 Αυγούστου: Ο Κληρίδης καλεί σύσκεψη για να θέσει τις τουρκικές απαιτήσεις για ομοσπονδία. Συμμετέχουν οι πολιτικοί και θρησκευτικοί αρχηγοί (και οι τρεις μητροπολίτες) και ο Νίκος Σαμψών. Ο Σαμψών πρότεινε να συσπειρωθεί η ηγεσία υπό τον Γλαύκο Κληρίδη. Αρκετοί μητροπολίτες ζητούν να κηρυχθεί ένωση με την Ελλάδα. Ο Κληρίδης δηλώνει πως θα πράξει σύμφωνα με το εθνικό συμφέρον και αναλαμβάνει την ευθύνη.

Στον Ανατολικό Τομέα, το Εφεδρικό Τάγμα 341, ενισχυμένο με 3 άρματα T-34, προσπαθεί να αμυνθεί δυτικά της Αμμόκωστου. Οι άλλες δυνάμεις υποχωρούν στη Λάρνακα και τη Γραμμή Τροόδους. Στις 14:00 οι Ελληνοκύπριοι του τάγματος βλέπουν τα τουρκικά τρία τεθωρακισμένα να πλησιάζουν, και αντιλαμβανόμενοι πως είναι απομονωμένοι, υποχωρούν στις 17:00. Τα πρώτα τουρκικά άρμα-

τα μπαίνουν στην Αμμόκωστο στις 17:30.

Στον Δυτικό Τομέα, οι τουρκικές δυνάμεις επιτίθενται στις ελληνοκυπριακές στις 14:30. Προχωρούν 6 χιλιόμετρα προς

τα δυτικά, και το βράδυ της 15ης προς 16ης Αυγούστου, διατάσσεται η υποχώρηση των ελληνοκυπριακών δυνάμεων στη Γραμμή Τροόδους.

16 Αυγούστου: Στον Κεντρικό Τομέα, η τουρκική Αεροπορία ξεκινά να βομβαρδίζει θέσεις γύρω από το στρατόπεδο της ΕΛΔΥΚ στις 8:30 π.μ., τουρκικές δυνάμεις, με την υποστήριξη τεθωρακισμένων και πυροβολικού, πλησιάζουν το στρατόπεδο στα 800 μέτρα. Στις 13:00 το ελληνοκυπριακό πυροβολικό σταματά να παρέχει υποστήριξη στις δυνάμεις της ΕΛΔΥΚ. Οι ελληνικές δυνάμεις τότε υποχωρούν και στις 13:30 το στρατόπεδο πέφτει στα χέρια των Τούρκων.

Στον Δυτικό Τομέα, οι ελληνοκυπριακές δυνάμεις υποχωρούν στη Γραμμή Τροόδους. Οι Τούρκοι προέλασαν και καταλαμβάνουν τη Μόρφου και τον Λιμνίτη. Στις 18:00 εφαρμόζεται εκεχειρία από τα Ηνωμένα Έθνη, όμως επειδή μέχρι τότε δεν είχαν φτάσει τα τουρκικά στρατεύματα στη Γραμμή Τροόδους, οι μάχες συνεχίστηκαν στις 17 Αυγούστου. Οι ανώτατες διοικήσεις του ελληνικού και του τουρκικού στρατού διέταξαν συνέχιση των συγκρούσεων παρά την απόφαση του ΟΗΕ για κατάπαυση πυρός.

19 Αυγούστου: Πραγματοποιούνται ογκώδεις αντιαμερικανικές διαδηλώσεις στην Κύπρο. Οι διαδηλωτές κραυγάζουν συνθήματα εναντίον των ΗΠΑ, της

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

13/08/1974

Τουρκική εισβολή 1974
Ναυάγιο των συνομιλιών της Γενεύης

15/08/1974

Δεύτερος Αττίλας
Τουρκικά άρματα μπαίνουν στην Αμμόκωστο

25/08/1974

Τουρκική εισβολή
Ξαναρχίζουν οι συνομιλίες για το Κυπριακό

CIA, του ΝΑΤΟ, του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών Χένρι Κίσινγκερ κ.ά. Κάποια στιγμή ακούγονται καταγιστικά πυρά και τότε οι φρουροί της πρεσβείας ρίχνουν δακρυγόνα κατά των διαδηλωτών και αρχίζουν να πυροβολούν στον αέρα. Από εξοστρακισμένες σφαίρες σκοτώνεται ο Αμερικανός πρέσβης Ρότζερ Ντέιβις και η γραμματέας του Αντουανέτ Βαρνάβα.

25 Αυγούστου: Με πρωτοβουλία του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Κουρτ Βαλντχάιμ, ξαναρχίζουν οι συνομιλίες για λύση του Κυπριακού. Η τουρκοκυπριακή πλευρά θέλει ομοσπονδοποίηση με ανταλλαγή πληθυσμών, ο Γλαύκος Κληρίδης είναι έτοιμος να αποδεχτεί την ομοσπονδία αλλά χωρίς ανταλλαγή πληθυσμών.